

13. Тоффлер Олвін. Третя хвиля / О. Тоффлер // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Хрестоматія. – К. : Либідь, 1996. – С.275-334.

14. Хуторской А.В. Современная дидактика: Учебник для вузов / Хуторской А.В. – СПб., Питер, 2001. – 544 с.

15. Шамелашвілі Р.М. Підручник для загальноосвітньої школи як феномен навчально-методичного комплексу та деякі питання його експертного оцінювання / Р.М. Шамелашвілі // Проблеми сучасного

підручника : Зб. наук. праць / Редкол. – К. : Педагогічна думка, 2008. – Вип. 8. – С. 8-20.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Бойченко Тетяна Євгенівна – кандидат педагогічних наук, професор кафедри філософії та освіти дорослих ЦППО Університету менеджменту освіти АПН України, доцент.

Коло наукових інтересів: валеологія, етика, підручникотворення.

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА НА ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІНАХ

Ілонна ВОЗНИК (Кіровоград)

У статті порушується проблема необхідності розвитку комунікативності у майбутніх вчителів, як складової професійної майстерності вчителя образотворчого мистецтва. Професійно-педагогічна комунікація ставить специфічні вимоги до якостей особистості вчителя, найважливішою серед яких є комунікативність, розвиток якої є необхідною передумовою успішної й активної роботи з інформацією, спрямованою на навчання і виховання учнів.

В статті піднімається проблема необхідності розвитку комунікативності майбутніх учителів, як складової частини професійної майстерності вчителя образотворчого мистецтва. Професійно-педагогічна комунікація вимагає специфічних вимог до якостей особистості вчителя, серед яких виділяють комунікативність, розвиток якої є необхідною передумовою успішної й активної роботи з інформацією, спрямованою на навчання і виховання учнів.

Ключові слова: комунікативність, педагогічна комунікація, фахова підготовка, професійне мовлення, комунікативні уміння.

Одним із найважливіших завдань школи на сучасному етапі є естетичне виховання підрастаючого покоління, формування у нього високих естетичних смаків. У вирішенні цього завдання провідна роль належить саме урокам образотворчого мистецтва та творчій, професійній діяльності вчителя в навчальному процесі. Від того, наскільки теоретично підкованим буде вчитель, буде вмінти доцільно застосовувати ті чи інші методи та прийоми навчання та виховання, проводити їх через комунікативну діяльність, бо саме педагогічна комунікація і є важливою формою педагогічного процесу, настільки буде проявлятися продуктивність навчання та виховання, а також і ефективність впливу на емоційний розвиток дитини. І тут постає питання про підготовку майбутніх вчителів, що збагачені не тільки теорією та творчим підходом до застосування цих знань, а і навичками спілкування. Деякі молоді вчителі мають схильність до копіювання тих чи інших методичних настанов, сліпо наслідують методичні розробки конспектів уроків та інші

методичні настанови. Але хотілося б зазначити, що у класі не може бути набір однакових за розвитком, за здібностями дітей, так і на паралелі, класи по рівню загальної підготовки теж різні. Саме і через це не можна вивчати напам'ять методичні розробки і використовувати їх під час занять. Тому, виходячи із реальних умов, майбутній вчитель повинен вміти працювати творчо, урізноманітнювати безпосередні та опосередковані зв'язки комунікації, з майстерністю та оригінальністю підходити до спілкування на кожному уроці відповідно до вікових особливостей колективу, рівня його підготовки та зі здатністю до професійного мовлення відповідно до предмету викладання.

І ось постає питання про особливості професійно-педагогічної комунікації, як складової професійної майстерності вчителя образотворчого мистецтва. Саме від того, як підготовлений вчитель до викладацької діяльності – має глибокі знання з предмету, володіє методикою і технологією спілкування в процесі навчання і виховання, і при цьому враховує психологічні і фізіологічні особливості учнів, гуманістично спрямовує свою педагогічну діяльність, залежить кінцевий результат процесу навчання.

У сучасних умовах вчитель має не тільки сповіщати нову інформацію, а й систематизувати знання учня, набуті з різноманітних джерел, допомагати йому інтерпретувати одержані відомості, використовувати їх для виконання навчальних (згодом практичних, а далі – життєво-значущих) завдань, самостійно добувати й аналізувати інформацію, зокрема в соціальній сфері. Тому стрижнем фахової підготовки вчителя має стати формування його здатності до динамічно побудованої взаємодії з учнями і здійснення в такий спосіб гуманістично орієнтованого навчально-виховного процесу. Академічна та методична підготовка вчителя

не втрачають при цьому своєї актуальності: вони мають сприяти виховній роботі вчителя, оптимізувати його допомогу учневі щодо оволодіння ним позицією суб'єкта навчання і власного розвитку. А така орієнтація з необхідністю передбачає відмову вчителя від так званої адміністративної педагогіки, традиції якої, і мають, тоді необхідний для підготовки учнів до життя елемент відносин тоталітарного суспільства.

Підготовці педагогічних кадрів завжди приділялося велике значення. Особливо велика увага приділялася якості професійної підготовки студентів. Кожна фахова дисципліна, націлена на набуття та удосконалення цих якостей. Але разом з тим слід зазначити, що якість професійної підготовки випускників не завжди відповідає відповідному рівню. Вчитель тільки тоді зможе зацікавити дітей мистецтвом, навчити їх бачити, розуміти та відчувати прекрасне у житті та в творах художників, та на цій основі творчо працювати у певній галузі образотворчого мистецтва, коли сам буде захоплений певною діяльністю і буде спроможний захопити нею учнів під час взаємообміну інформацією.

Актуальність проблеми розвитку комунікативності майбутніх вчителів образотворчого мистецтва на фахових дисциплінах полягає в тому, що це, дійсно основні – художні дисципліни, на яких студенти отримують художньо-професійні знання та навички, займаються творчою віртуозною діяльністю, яка здатна захопити, причарувати, зацікавити своєю неповторністю та глибиною відчуттів, багатством кольорів та різноманітністю тем, що дуже важливо для вирішення педагогічних завдань в роботі з дитячим колективом. Але дуже часто постає проблема коли майбутній вчитель досконало володіючи технікою виконання творчої художньої роботи, має достатній рівень знань та понять не здатний врозуміло донести інформацію до слухача, захопити нею. Талановитий художник так зображує дійсність, що сприймаєш не тільки саму природу – ліс, річку, квіти, небо, а й відчуваєш настрій, що надихає картина, відчуваєш запахи, звуки, забуваєш, що це не сама природа, не реальні предмети, що оточують нас. І тут простежується своєрідний опосередкований зв'язок в комунікації уже з глядачем. В цьому і полягає сила образотворчого мистецтва, робота художніми матеріалами вимагає великої майстерності: знань, умінь, навичок, творчості. І наскільки майбутній педагог оволодіє та пройметься цими видами мистецтва, оволодіє знаннями з історії його розвитку, познайомиться та захопиться

творчістю художників, оволодіє технікою, знайде свій підхід до роботи залежить рівень професійної майстерності студентів як художників і творців, а як педагогів - фахові дисципліни можуть і повинні вирішити дану проблему якщо крім інформованості та умінь студентів, буде підвищена якість комунікативної діяльності та досвіду.

Професійно-педагогічна комунікація ставить специфічні вимоги до якостей особистості вчителя, найважливішою серед яких є комунікативність як необхідна передумова успішної й активної роботи з педагогічною інформацією — інформацією, спрямованою на навчання і виховання учнів.

Комунікативність (лат. communication — зв'язок, повідомлення) — сукупність істотних, відносно стійких властивостей особистості, що сприяють успішному прийому, розумінню, засвоєнню, використанню й передаванню інформації.

Спеціальні якості вчителя характеризують внутрішню структуру його комунікативності. Серед них виокремлюють пізнавальні (дають змогу особистості сприймати, розуміти і вивчати навколишній світ, реалізувати інтерес до пізнання, прагнення розвивати пізнавальний дар до співчуття, ідентифікації з іншими людьми), експресивні (надають виразності особистості, завдяки чому вона стає зрозумілою іншим людям, допомагають утримувати увагу до себе, забезпечують емоційну виразність), управлінські (забезпечують вплив на інших людей, самоконтроль тощо) [1, 23]

Сутність художнього спілкування доцільно розкрити через аналіз інтегральних якостей, які мають узагальнений характер, тобто проявляються в обох формах діалогу: міжособистісного та внутрішнього. У кожній з них вони, безперечно, набувають специфічного характеру, однак розрізняються не принципово, що дає підстави зіставляти та порівнювати їх. До таких інтегральних якостей, які можна розглядати в у скоординованих між собою "вимірах" самоспілкування і взаємовідносин з іншими суб'єктами на основі осмислення мистецьких творів, слід віднести комунікативність, емпатію, креативність та рефлексію. Вони становлять не просто сукупність окремих характеристик художнього спілкування, а взаємопов'язані складові його структури. Так, комунікативність — необхідна передумова виникнення емпатії, яка у свою чергу, передбачає творчі реакції особистості, зокрема процеси рефлексивного самопізнання та творіння свого Я. [2, 3]

Дослідження системи комунікативних умінь вчителя, а в даному випадку

майбутнього вчителя передбачає визначення її елементів. Так Леонтьєв О.О. (дослідник у галузі педагогічного спілкування) до професійних комунікативних умінь включає: мовленнєве спілкування; орієнтування у співрозмовникові, тобто моделювання його комунікативно важливих особливостей особистості; орієнтування в умовах комунікативного завдання (правильно вибрати зміст спілкування, знайти адекватні засоби для передачі цього змісту, спланувати своє мовлення, забезпечити зворотній зв'язок); само подачу (самопрезентацію), мотивами якої виступають самоутвердження та професійна необхідність, володіння невербальними засобами спілкування; установа контакту. Відповідно до проблеми професійного спілкування, вчений поглиблює сутнісні характеристики таких комунікативних умінь, як контакт у спілкуванні, мовленнєвий вплив на слухачів, невербальні засоби спілкування.

Творогова Н.Д. до визначених якостей додала і володіння оптимальним темпом мовлення; використання жестів, що адекватні ситуації спілкування; забезпечення рухомості м'язів обличчя; уміння підтримувати, знаходити та змінювати тему розмови, вміло закінчувати спілкування та інші.

Перелік та його обґрунтування здійснювалися ще й іншими дослідниками, які уточнювали та деталізували визначені якості. Зіставлення та аналіз суттєвих характеристик досліджуваних комунікативних умінь було проведено Савенковою Л.О. Вона виділяє їх в певні групи. І в кожній пропонує виділити ті з них, які включають інші вміння та забезпечують реалізацію компонентів педагогічного спілкування. Система комунікативних умінь включає: мовленнєве (вербальне) спілкування; володіння немовленнєвими (невербальними) засобами спілкування, професійно-педагогічною увагою, соціальною перцепцією; орієнтування у ситуації спілкування, створення творчого самопочуття; установа та підтримання зворотного зв'язку у спілкуванні; само презентацію; використання «приспосуваль»; завоювання ініціативи; побудову та реалізацію плану спілкування; володіння педагогічним контактом. У процесі дослідження названі комунікативні вміння були об'єднані у блоки, які відповідають етапам професійного спілкування педагога. [3, 17 – 28].

Враховуючі визначені комунікативні вміння та їх культурне спрямування постає питання про визначення та впровадження доцільних форм, способів та методів

навчання на фахових дисциплінах, спрямованих на їх удосконалення та розвиток.

Перебудова змісту курсів, впровадження нових технологій навчального процесу, використання різноманітних засобів активації розумової діяльності студентів на заняттях сприяють формуванню у них систематичних знань. Однак у нинішніх умовах поряд з питаннями глибокого оволодіння студентами психолого-педагогічними знаннями дедалі більшого значення набуває і формування в них уміння використовувати ці знання у своїй майбутній учительській діяльності. Такий підхід до підготовки педагога передбачає застосування, крім традиційних форм навчання студентів, активних методів соціально-психологічного направлення. Найбільш поширеними з них є дискусійні та ігрові методи, аналіз конкретних ситуацій, різноманітні види тренінгу.

Перевага методу аналізу конкретних ситуацій перед традиційним навчанням, в процесі якого студенти розв'язують чітко сформульовані завдання, полягає в тому, що він вимагає від студентів уміння здійснювати самостійний аналіз ситуації, виділяти її основні елементи, знаходити проблеми. У процесі аналізу певної ситуації студенту необхідно самому визначити вихідні дані, а також те, що невідомо, тобто поставити перед собою завдання.

Однак головне завдання даного методу – формування у майбутніх вчителів здатності до вироблення та прийняття самостійних рішень у процесі навчально-виховної роботи, прищеплення вміння відстоювати й аргументувати їх. Тому слід завершувати аналіз тієї чи іншої ситуації дискусією, в ході якої обговорюються різноманітні варіанти рішень, визначаються найефективніші з них.

Метод групового обговорення конкретних педагогічних ситуацій сприяє кращому усвідомленню кожним студентом своєї точки зору, формуванню ініціативи, творчого підходу до справи. Він стимулює розвиток комунікативних якостей майбутніх учителів.

Головна мета педагогічних ігор – удосконалення професійно-педагогічної підготовки студентів. Вони сприяють підвищенню психологічної культури вчителя, вихованню у нього вміння спілкуватися з учнями, їхніми батьками, колегами, дають змогу узагальнювати та пов'язувати з практикою наявні теоретичні знання. Педагогічні ігри також допомагають студентів перевірити себе, свої можливості, виробити індивідуальний стиль поведінки, полегшують адаптацію випускника вузу до умов школи. Відомо, що педагогічна гра являє

собою імітацію реальної діяльності вчителя в штучно створених ситуаціях. При цьому учасники гри виконують певні ролі (учня, вчителя, батьків та ін.) або ж виступають як активні глядачі, що оцінюють дії учасників гри.

Соціально-психологічний тренінг сприяє формуванню у студента вміння управляти своєю поведінкою, процесом спілкування з учнями. Він також допомагає розвивати такі професійно важливі якості майбутнього педагога, як інтерес до особистості дитини, вміння сприймати її емоційний стан, адекватно відгукуватися на нього.

Різноманітні форми тренінгу можна поділити на два класи: мета першого – розвиток соціальних умінь (наприклад, вести переговори, дискусії або вирішувати міжособистісні конфлікти); другий передбачає поглиблення умінь аналізу ситуації спілкування. Найчастіше з метою тренінгу використовуються групова дискусія та рольові ігри.

Предметом групової дискусії можуть служити реальні взаємини між членами групи, події, що відбуваються у ній, та ін. У результаті такого аналізу студенти навчаються краще розбиратися у своїх почуттях, точніше визначати мотиви власних вчинків і дій. Вони також краще починають розуміти мотиви, цілі, почуття партнерів по спілкуванню.

Серед різноманітних форм тренінгу найбільш поширений метод рольових ігор. Його мета – формування комунікативних якостей студентів, підвищення культури їх спілкування. Суть рольового тренінгу полягає в тому, що певна соціально-психологічна проблема розв'язується його учасниками шляхом розігрування заданої ситуації (наприклад, конфліктної). При цьому кожний

учасник тренінгу демонструє вирішення конкретної ситуації тією людиною, чию роль він виконує. Одна й та ж ситуація може програтися кілька разів, для того щоб кожен студент зміг побувати у різних ролях і запропонувати свої варіанти рішень. У ході гри учасники можуть також ставати по черзі то активними виконавцями ролей, то глядачами-експертами. [5, 13-21]

Визначені методи досить ефективно використовуються на фахових дисциплінах при підготовці майбутніх вчителів образотворчого мистецтва, стимулюють у студентів інтерес як до вербальних, так і невербальних засобів спілкування, сприяють вмінню керувати своєю мімікою, жестами, уважно слухати співрозмовника, відчувати його емоційний стан, вести бесіду.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація. – К., 2006. – 256 с.
2. Рудницька О.П. Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти. – К., 1998. – 360 с.
3. Савенкова Л.О. Професійне спілкування майбутніх викладачів як об'єкт психолого-педагогічного управління: монографія; мін-во освіти і науки України, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана. – К.: КНЕУ, 2005. – С. 17 – 28.
4. Цимбалюк, Іван Миколайович. Підвищення професійної кваліфікації: Психологія педагогічної праці: Науково-методичний посібник для підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.; М-во освіти і науки України, - К: ВД «Професіонал», 2004.
5. Чепелєва Н.В. Психологічна культура майбутнього вчителя. – К.: Т-во «Знання» УРСР, 1989. – С. 13 – 21.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Возник Ілона Степанівна – аспірантка кафедри педагогіки, викладач кафедри хореографічних дисциплін образотворчого мистецтва та дизайну Кіровоградського Державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: культура професійно-педагогічної комунікації, як складової професійної майстерності вчителя образотворчого мистецтва.

ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

Наталія ГАГАРІНА (Кіровоград)

У статті розглядаються деякі аспекти підготовки педагогів дошкільних закладів до роботи з обдарованими дітьми. Автор акцентує увагу на педагогічних умовах, здібностях, знаннях та уміннях педагога, за яких означений процес є результативним.

В статті рассматриваются аспекты подготовки педагогов дошкольных учреждений к работе с одарёнными детьми. Автор акцентирует внимание на педагогических условиях, способностях, знаниях и умениях педагога, с помощью которых названный процесс является результативным.

Ключові слова: дошкільний навчальний заклад, здібності, умови, підготовка, вихователь, обдарованість.

Серед соціальних пріоритетів нашого суспільства одним із найважливіших є постійне вдосконалення професійної підготовки спеціалістів дошкільного профілю, якій характерне прагнення до вершинності через прогнозування, планування, моделювання, проектування майбутнього, визначення своєї ролі в цьому процесі. Продовжуючи позитивні надбання традиційної системи вищої